

Дагылаат

Темата : Олонхо абыланын кыра 4-5 саастарыттан

уһуйаан оқолоругар ылыннары.

Толордо: Жиркова Акси́нья Ильинична

Сыала:

- 1.Төрүт культураны олонхолуун дьуорэлээн уөрэтии.
2. Олонхо ис хоһоонугар итиэриэһи кыра эрдэжиттэн үөскэтии, олонхо геройдарын билиһиннэрии.
- 3.Оқоқо төрөөбүт ийэ тылларын олонхо нөнүө сангарарга салгыы уөрэтии, байыты.
- 4.Олонхоқо сөптөөх өс хоһооннору, таабырыннары билиһиннэрэн үөрэтии.

Олонхо бэйэтэ киэн туттардаах, дьонно кэпсиирдээх буолар. Биһиги сахалар оннук киэн туттарбыт- олонхо буолар. Саха норуотун уус- уран айымньытын самай урдук чыпчаала олонхо буолар. Олонхо бэрт былыр үөскээбит, ол иһин «үһү» диибит. Олонхону олонхоһут толорор.

Олонхо бухатыырдар охсуһууларын хоһуйан көрдөрөр эпической айымньы. Фантазията олус куустээх, образтара модун, ойуулуур – дьүһүннүүр ньымата дьикти баай. Олонхону оқо уһуйаанна улаххан бөлөхтөн толоруон сөп. Оқо ылла да олонхо диэн өйдөбүлү толорон барар кыақа суох. Ол иһин оқолорго, кыра эрдэжтэриттэн олонхоқо туох кэпсэнэрин чаас чааһынан арааран билиһинэрэр ордук.

Олонхоқо ус дойду баар. үөһэ дойду, орто дойду, аллара дойду. Бу дойдуга ким – туох туһунан кэпсэнэрин билиһиннэриллэр. Үөһэ дойдуга куруук сырдык. Айыылар, ойууннар, удақыттар олороллор. Орто дойду дьонугар көмөлөһөллөр диэн оқо билэ улаатар.

Аллараа дойдуга, сырдык суох, борук – сорук, кунэ суох дойду. Манна абааһылар олороллор. Кинилэр куһаңан санаалахтар, аһыныгақа суохтар.

Орто дойду курдук бухатыырдаахтар. Бухатыыр дара аттаах, көмөлөһөр балтылаах, хамначчыт дьоннордоох диэн өйдөбүлү үөрэтии буолар.

Оҕолорго сиһилии орто дойду олохун билиһиннэриллэр. Ол курдук, сахалар таңастарын, үүт-ас астарын, иһиттэрин-хомуостарын, оһуордарын, дьиэлэрин-уоттарын, дьарыктарын туһунан билиһиннэриллэр.

«Мин дьиэ кэргэним, дэриэбинэм дьоно бары орто дойду олохтоохторунабыт» өйдөбүлү биилсэллэр, салгыы үөрэтэллэр.

Олоңхоҕо Айыы бухатыыра хорсун-хоодуот, модьу-таҕа көрүңнээх, күүстээх-уохтаах, амарах, аһыныгас сурэхтээх, көмүскэс санаалаах киһини этэллэр эбит диэн билэр. Ол иһин Айыы бухатыыра куһаҕан быһыыны утарар, айыы дьонун араңаччалыыр, орто дойдуга дьоллоох олоху төрүттүүр диэн билэр, билэ улаатар.

Бухатыыр сэбин-сэбиргэлин таңаһын билсэр. Бухатыыр мүччүргэннээх сырыыларыгар доҕоро ата буолар диэн оҕо билсэр. Орто дойду бухатыырыгар куттал суоһаатаҕына, илиэһэй бийһин айаҕар түбөһэн биэрээри гыннаҕына уөһэ дойду олохтоохторо айыылар удаҕаттар, ойууттар өрүү күүс-көмө буолаллар диэн билэр.

Оҕо, саха кэрэ кыыһа Туйаарыма Куо уөскуу илик кэрэ дьүһүннээх, үтүө-мааны майгылаах, нарын-намчы быһыылаах диэн билэр. Отро дойду кэрэ куотугар абааһы уолаттара ымсыыраллар, уора сатыыллар. Уораллар, мантан сылтаан икки дойду бухатыыр дара охсуһуулар саҕаланар.

Түмүгэр кыайыылаах орто дойду бухатыыра буолан Кыыс Куону былдыан дойдутугар аҕалар. Уруу малааһына, ыһыаҕа буоларынан олоңхо түмүктэнэр диэн өйдөбүл оҕоҕо иңэр.

Сэтинньи ыйга олоңхо нэдиэлэтэ буолан ааспыта, онно олоңхо араас көрүң оңоһуктарынан оҕолорбутун оонньоотон, олоңхо абылаңар ылларан нэдиэлэбитин түмүктээбиһпит. Оҕолору кытта хартыскаҕа түспүшүт.

Сыаганнаах нэһилиэгин «Кэнчээри» уһуйаана олоңхо муннугар МКУ-лар утврди гынан улууска күрэх ыһпыттара. Остуол ооньбууларын иитээччилэр, төрөшпүттэр оңордубут, төрөшпүттэрбитигэр улахханнык махтанабыт. Барыларыгар приз, грамота туттарбыһпыт.

Ол курдук остуол ооньбуутугар пазл оңордулар. Олоңхо геройдарынан «Пааратын бул» остуол ооньбуута. Кукольной театр, кулук театр. Тарбах куукулалара, плоскай оңоһуктар. «Олоңхо устун айан»-кубигынан олоңхо

геройдарын уран таһаараллар. Улахан панно иитээччилэр оңордубут. Бһан баран ус дойдуну оңоруу. Манна молния, лепучка, кнопка, тимэхтээһин, сабы тиһэн кэтэрдии.

Манна оҗо тарбах былчыңнара, толкуйдуур дьоҗура, фантазията сайдар. Сяаганнаахтар курэхтэрин түмүгэр уопсайга улууска иккис миэстэ буолбуппут. Мин « Олоҗо муннугун» улуустааҗы курэҗэр бастакы миэстэни ылбытым.